

KASB-HUNAR TA'LIMI

ILMiy-jurnaliy nashrga kirish uchun.
2021, №2

OBUNA- 2021

"Kasb-hunar ta'limi" jurnaliga 2021 yil uchun obuna davom etmoqda

"Kasb-hunar ta'limi" jurnali bir yilda 4 marta nashr etiladi.

Jurnalda kasb-hunar ta'limiga oid yangiliklar, ilg'or tajribalar, innovatsion ta'lim texnologiyalari, ilmiy tadqiqot va metodik tavsiyalar yoritib boriladi.

Obuna Indeksi: 1090

Jurnalga O'zbekiston Respublikasi "O'zbekiston pochtaasi" va "Matbuot tarqatuvchi" Aktsiyadorlik kompaniyalari tarmoqlari va to'g'ridan-to'g'ri tahririyat orqali obuna bo'lishingiz mumkin.

Obuna bo'lish uchun aloqa bo'limlari va obuna shahobchalariga hamda "Kasb-hunar ta'limi" jurnali tahririyatiga murojaat qiling.

Murojaat uchun telefonlar:

1. Tahririyat: 90-979-75-89; 94-677-90-32.

Masofli Toshkent shahri, Olmazor tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy

Telefon: 90-979-75-89; 94-677-90-32; 94-629-71-04

E-mail: kasbhunarta'limi@mail.ru, kasbjurnali@inbox.uz

Hurmatli jurnalxonlar!

"Kasb-hunar ta'limi" jurnali tahririyati sizni o'zaro hamkorlikka taklif etadi.

Jurnal sahifalarida kasb-hunar ta'limini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-uslubiy maqolalar, innovatsion ta'lim texnologiyalari, metodik tavsiyalar bilan birga ilg'or tajribalar hamda sizda amalga oshirilayotgan ibtidoiy ishlar va yangiliklarni yoritishingiz mumkin.

O'z ilmiy qarashlaringiz, innovatsion g'oyalar, metodik tavsiyalar, ilg'or tajribalaringizni "Kasb-hunar ta'limi" jurnalxonlari bilan bo'lishing!

KASB-HUNAR TA'LIMI

Профессиональное образование
Professional education

Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal
2021-yil, 2-son

Muassislar:

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
Pedagogik innovatsiyalar, kasb-hunar ta'limi
boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

Bosh muharrir: M.XOLMUMAMEDOV
Bosh muharrir o'rinbosari: SH.QURBONOV
Ijrochi direktor: H.SIROJIDDINOV

Tahrir hay'ati:

Z.Y.XUDOYBERDIYEV, R.X.JO'RAYEV,
A.Q.JALALOV, A.R.XODJABAYEV,
J.SH.SHOSALIMOV, A.NABIYEV,
A.A.HASANOV, H.SIROJIDDINOV,
K.M.GULYAMOV

Jurnal 2000-yildan nashr etila boshlangan.
O'zbekiston matbuot va axborot agentligida
2007-yil 3-yanvarda qaytadan ro'yxatga olinib,
0109-raqamli guvohnoma berilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasi
tomonidan 2017 yil 29 avgustdagi 241/8 qarori
bilan Pedagogika fanlari bo'yicha dissertatsiyalar
yuzasidan asosiy ilmiy natijalarni chop etishga
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Manzil: 100095, Toshkent sh., Olmazor tumani
Universitet ko'chasi, 2-uy
Tel.: 90-979-75-89; 94-677-90-32;

E-mail: kasbhunartilimi@mail.ru,
ksbjurnal@inbox.uz.

Nashr uchun mas'ul
H.Sirojiddinov

Sahifalovchi: A.Abrayqulov

Tahririyat fikri muallif nuqtai nazariga to'g'ri
kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar tahrir etilmaydi
va egasiga qaytarilmaydi.
Jurnalidan ko'chirib bosilganda "Kasb-hunar ta'limi"
jurnalidan olingani izohlanishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 10.06.2021-yil.
Bichimi 60x84 1/8

Bosma tabog'i 10. Adadi 60 nusxa.
Buyurtma "PROFIEDUPRESS" MChJ
bosmaxonasida chop etildi.

Korxonada manzili: Toshkent shahri, Sirg'ali tumani,
Yangi Sirg'ali ko'chasi, 18-uy.

MUNDARIJA

МАЛАКА ОШИРИШ

Қурбонов Ш.Э., Нуриддинов Б.С. Малака ошириш курслари-
да ўқув машғулотини ташкил этишнинг маъруза шакли сама-
радорлигини ошириш йўллари2
Бегимқулов З.А. Жисмоний тарбия фани ўқитувчиларининг
касбий компетентлигини оширишнинг долзарб вазифа-
лари.....5

ПЕДАГОГИКА

Эргашев Ш. Теоретические основы совершенствования про-
фессиональной ориентации в системе непрерывного образо-
вания 9
Гулимов К.М. Компетентный ёндашув асосида бўлажак
амалий санъат ўқитувчиларини касбий фаолиятга тайёрлаш –
замонавий таълимнинг долзарб муаммоси сифатида13
Туракулов О.Х., Халимов Ў.Х. Бўлажак мутахассисларнинг
касбий билим, кўникма ва малакаларини шакллантиришда
мутахассислик фанлар негизида математика 17
Мамаражабов О.Э. Таълим тизимини модернизациялаш ша-
ронтида бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашда замонавий ён-
дашувлар 19
Исаков А.Ю. Педагогика коллежаларида амалиётларни замо-
навий таълим талаблари асосида ташкил этишда тизимли ён-
дашув 22
Қаршибойев Ш.Е. Техник олий та'лим муассасаларида
talabalarining maxsus kompetensiyalarini shakllantirish26

МЕТОДИКА

Анаркулова Г.М. Использование педагогических технологий
как составная часть методики обучения при подготовке специ-
алистов в высших учебных заведениях 30
Ўринов У.А. Бўлажак мутахассисларда амалий кўникмалар-
нинг ривожланганлигини аниқлаш кўрсаткичлари 34
Таланова Д., Ишанова Ш. Иbtidoiy davr san'atini o'rganishdagi
asosiy omillar 39
Уматалиев З.А. Мактабгача таълим ташкилотлари учун
бўлажак тарбиячиларнинг ахборот – коммуникация техноло-
гияси бўйича тайёргарлигини ошириш41
Буваев В. С., Умаров Х. Т. Миллий анъана ва кадрларни
мизни тиклашда ўзбек кулолчилик мактабларининг ўрни ...44
Абидова Д. Ўқувчиларнинг интеллектуал компетентлигини
шакллантиришда ривожлантирувчи таълим технологиялари-
нинг ўрни47
Адиллов Б.Б. Техника олий таълим муассасалари талабалари-
нинг касбий компетентияларини шакллантиришда ахборот
технологияларидан фойдаланиш методи50
Рахмонов А.А. Talabalarining kasbiy kompetensiyalarini
shakllantirishda axborot-texnik ko'nikmalarining roli 54
Атажанова Д.Б. Меҳнат бозорида ёшларнинг ижтимоий фа-
оллигини ошириш зарурияти60
Қурбонов Б.Қ. Импорт таркибини оптималлаштиришнинг
мамлакат иқтисодийгини ривожлантиришдаги аҳамияти ...63
Мақлонов Н.Ш. Рақамлаштириш муҳитида мактабгача таъ-
лим ташкилотлари тарбиячиларининг ахборот компетентли-
гини оширишда компетентли ва тизимли-ахборотли ёнда-
шув.....64
Қамбарова Д. Профессионал таълимда ўрта тиббий ходим-
ларни амалий фаолиятга тайёрлашнинг моҳияти ва муаммолар-
и.....67
Асраев З.Р. Техник механика” фанидан электрон дарслик
асосида ўқитиш тизимини шакллантириш..... 71
Хайитов Ш.Н, Ўринов Й.М. Замонавий ижтимоий-иқтисодий
ривожланиш жараёнларида бандликнинг маъмурий ва бозор
ёндашувлари.....74
Хушбакова З.Б., Мусаев О.М. Таълим тизимидagi ислохот-
лар, миллий таълим тизимининг ҳалқаро таълим стандартла-
рига интеграция қилиш истикболлари 78

МИЛЛИЙ АНЪАНА ВА ҚАДРИЯТЛАРИМИЗНИ ТИКЛАШДА ЎЗБЕК КУЛОЛЧИЛИК МАКТАБЛАРИНИНГ ЎРНИ

БУВАЕВ В. С.

Наманган давлат университети, “Амалий санъат ва рангтасвир” кафедраси катта ўқитувчиси

УМАРОВ Х. Т.

Наманган давлат университети, “Амалий санъат ва рангтасвир” кафедраси ўқитувчиси

Аннотация. Мазкур мақолада ўзбек кулолчилик мактаблари томонидан ушбу санъатни янада ривожлантириш, анъана ва қадриятларимизни тиклаш, кенг тарғиб этиш ва уни ёшларга ўргатиш борасида амалга оширилаётган ишлар ёритилган.

Калит сўзлар: лой, кулолчилик мактаби, уста, анъана, шогирд, хунарманд, нақш, безак, буюм, услуб, чинни, идиш.

Аннотация. В этой статье освещается работа узбекских гончарных школ по дальнейшему развитию этого искусства, восстановлению наших традиций и ценностей, их широкому продвижению и обучению молодежи.

Ключевые слова: глина, гончарная школа, мастер, традиция, ремесленник, узор, декор, изделия, стиль, фарфор, посуда.

Annotation. This article highlights the work of Uzbek pottery schools to further develop this art, restore our traditions and values, promote them widely and educate young people.

Key words: clay, pottery school, master, tradition, craftsman, pattern, decor, products, style, porcelain, dishes.

Ислом динигача бўлган даврда оилани турли муаммолардан ҳимоя қилади деган ақидага кўра, лойдан худолар ясалган, болалар хуштаклари ҳам лойдан ясалган. Лой - идиш-товоқ тайёрлаш учун алмаштириб бўлмайдиган ашё ҳисобланган. Хайратланарлиси шундаки, Ўзбекистонда кўплаб касбларнинг орасида кулолчилик санъатини қадим замонлардан бери энг шарафли ва ҳурматга сазовор касб сифатида эътироф этилган. Мамлакатнинг ҳар бир минтақасида ўзининг қадимги кулолчилик мактаблари мавжуд бўлиб, унинг бадиий анъаналари узоқ ўтмишга эга.

Самарқанд атрофидаги Афросиёб тепаликларидан археологлар кўплаб ҳайкалчалар – терракотадан ясалган ҳаёлий ҳайвонлар, аждаҳо ва шерларнинг тасвирлари, афсонавий Мароқанддан икки минг йил олдин яшаган номаълум усталар томонидан ясалган сопол идишлар парчалари топилган. XX асрнинг ўрталарида халқ устаси – кулол Умар Жўракулов олимларнинг топилмаларига диққат билан назар ташлар экан, у қадимий безаклар ва пластика техникаларни ўрганиб, қадимий санъатни тиклаган ҳолда ажойиб фигураларни ясашни бошлаган. Ҳозирги кунда устазода номи билан аталган Самарқанд кўчаларидан бирида жойлашган кулолчилик устахонасида унинг шогирдлари Афросиёб кулолчилик анъ-

аналарини давом эттирмақдалар. Эшак ва отларга минган кулгили чавандозлар, чойхона ва бозор манзаралари, масхарабозлар ва аждарлар каби терракота маҳсулотлари сайёҳларнинг Самарқандга қилган сафарлари хотираси сифатида яхши эсдалик совғаси бўлади.

Лой ўйинчоқлар кўплаб хунармандлар томонидан ясалган, аммо уларнинг ҳақиқий санъат асари даражасига ётказиш ҳаммага ҳам насиб қилавермаган. Ўйинчоқ хуштак қадимги Уба қишлоғида яшаб ижод қилган хунарманд Ҳамро Раҳимовага машхурлик келтирган. Бугунги кунда анъаналарни сақловчи унинг шогирди Кубаро Бобоева ўз шогирдларига кўп бошли отлар ва кўзиларни, ёрқин бўялган ва қаттиқ жаранглайдиган хуштакларни ясашни ўргатмоқда.

Убадан узоқроқда, Бухородан қирқ километр олинса, Буюк Ипак йўли бўйлаб ўзининг кулолчилик буюмлари билан машхур бўлган Ғиждувон шаҳарчасида Ўзбекистон Бадиий академиясининг ҳақиқий аъзоси, машхур уста кулол Алишер Нарзуллаев яшайди. У кулоллар сулоласининг олтинчи авлоди ҳисобланади. А.Нарзуллаев томонидан тайёрланган идишлар – лаган, пиёла, коса, вазалар товус патлари рангини эслатувчи нақшлар билан безатилган. Қалин сир қатлами билан тинчлантирилган бўёқларнинг ёрқин ранглари ак-

варелнинг юмшоқлиги ва гўзаллигини касб этади. Кулол чархи устида ишлаш, лойдан гайриоддий шаклга эга буюмларни яратиш ва уларни бадий безаш сирлари Алишерга унинг отаси усто Ибодулло Нарзуллаев томонидан мерос қолган.

Дунёнинг энг қадимги шаҳарларидан бири – Хивада Хоразм кулолчилиқ мактаби ривожланди, у геометрик нақшларининг график жиҳатдан аниқлиги, маҳобатлилиги билан ажралиб туради. Кулолчилиқ буюмларидаги нақшлар қадимги Ичан-Қалъанинг машҳур меъморий ёдгорликлари деворлари маёлика беаги билан шу қадар қўшилиб кетиши ёрқинлики акс эттиради. Бу эса бугунги ҳунармандлар хон саройи ва масжидларни безатган халқ усталарининг бевосита авлодлари эканидан далолат беради. Замонавий кулоллар ишкор сирини тайёрлаш учун худди шу табиий мода аралашмалардан фойдаланганлар, улар аждодлари томонидан сўнмайдиган кўк, нилоби, феруза плиталарини тайёрлаш учун ишлатилган.

Ўзбекистоннинг исталган бурчагида кулолчилиқ санъати ихлосмандлари ўзига хос ноёб бадий безак услуби, декоратив шаклларнинг софлиги ва қўлда тайёрланганлик жонли туйғусининг шохиди бўлишлари мумкин. Аммо кулолчилиқ санъатининг чинакам билимдонлари Фаргона водийсининг Риштонига боришга интиладилар.

Тарихий маълумотларга кўра, сопол идишлар Риштонда минг йил аввал пайдо бўлган. Риштон кулоллари, кўзагарлари ўзларини кулолчилиқ санъати асосчиларининг авлодлари ва эски аъналарни сақловчилари, деб билишади.

Ўрта асрларда Риштон усталарининг санъати Буюк Ипак йўли бўйлаб кўплаб шаҳар ва мамлакатларда шухрат қозонган. Амир Темур ўзининг қудратли Мовароуннаҳр империясини яратгандан сўнг, ушбу империянинг бозорларида барча мамлакатларнинг энг яхши товарларини топиш мумкин эди. Энг қимматбаҳо буюмлар орасида хитой оқ чинниси ҳам бор эди. Аммо хитойликлар уни ишлаб чиқариш сирини ҳеч кимга бермаганлар.

Маълумки, Амир Темур XIV аср охирида бир неча усталарни Самарқанддан Риштонга жўнатган. Айнан ўша пайтда хитой оқ чиннисини ишлаб чиқариш технологиясини аниқлашга уринишлар қилинган. Фаргона водийсида юқори сифатли каолинли лой конлари бўлмаганлиги сабабли, бу уринишлар муваффақиятсизликка учради. Лекин Риштонда «чинни» деб

номланган, оқ сир билан қопланган маҳаллий лойдан ярим фаянс ясаш усули топилган. Ушбу услуб ўзбек заминида ўзига хос ривож топди. Айтиш керакки, Риштон кулоллари томонидан XIX асрнинг ўзидаёқ чиннидан идишлар тайёрланган. Қадимги Шарқ эътиқодларига кўра, ҳаво ранг бахтни англатади, чунки у сув ва осмон рангидир.

Ҳозирги кунда Самарқанд, Ғиждувон ва Тошкентнинг халқ усталари маҳсулотни қоплаш учун асосан кўргошин сирдан фойдаланишади. Риштон кулоллари эса ҳанузгача ўзларига маълум бўлган буталар кулидан тайёрланган «ишқор» сугориш усулини қўллайдилар. Усталар унга қалай, кобальт оксиди, мис ёки темир қўшадилар. Ушбу қўшимчаларнинг кул таркибидаги калий билан бирикмасига қараб ишқор сир ультрамарин, фируза, оқ, қора ёки жигарранг рангларга эга бўлади.

Ўзбекистоннинг бошқа кулолчилиқ марказида Риштондаги каби турли хил маҳсулот шакллари мавжуд эмас. Турли таомлар солиш учун лаган, коса ва шокоса, улкан кўза ва хумлар, қўшқулоқ, офтоба, ўрдак – ҳаёлий қўш шаклидаги идишлар – кулоллар фантазиясининг чегараси йўқ.

Узоқ ўтмишдан нақшли безаклардан иборат сەхрли тасвирлар мавжуд бўлган, аммо уларнинг рамзий ва бадий ечими авлоддан-авлодга қандай қилиб ўтиши ҳали ҳам маълум эмас. Усталар кулолчилиқ буюмларини анор мевалари, айлана ва спирал безаклар – қуёш, ой ва коинотнинг қадимий рамзлари билан шохча шаклидаги нақшлар билан безашган.

Сўнги йилларда Ибрагим Комилов, Рустам Усмонов, Шарафутдин Юсупов, Маҳмуд Азизовнинг шогирди усто Набижон Қодировнинг ишлари Швейцария, Германия, Япония, Италия, Венгрия, Франция, Бельгия каби давлатларда бўлиб ўтган кўргазмаларда томошабинлар томонидан эътироф этилган.

Риштонда усталарнинг ташаббуси ва маҳаллий ҳокимиятнинг қўллаб-қувватлаши натижасида етакчи кулол усталарининг ижодини тарғиб қилиш сезиларли даражада фаоллашди. Машҳур марказнинг бир қатор музейлари ва халқ усталарининг ижодий студиялари ташкил этилди. Улар орасида таниқли уста кулол Ибраҳим Комиловнинг уй-музейи, Рустам Усмонов томонидан яратилган уй-галерея (1997), Алишер Назировнинг ижодий устахонаси (2005) шулар жумласидандир. Буларнинг барчаси, шубҳасиз, Риштон кулолчилигининг ишлаб чиқаришдаги ижодий ва ташкилий му-

